

امتداد نبوت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَأْتِيهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ
رِسَالَاتَهُ، وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ

الْكَافِرِينَ ﴿٦٧﴾ سورة مائده، آیه ۶۷

به نام خدای بخشاینده مهربان

ای پیامبر! آنچه از طرف پروردگارت بر تو نازل شده است، کاملاً (به مردم) برسان! و اگر
نکنی، رسالت او را انجام نداده‌ای! خداوند تو را از (خطرات احتمالی) مردم، نگاه می‌دارد و
خداوند، جمعاً کافران (لجوج) را هدایت نمی‌کند.

الرَّسُولُ	أُنزِلَ	بَلِّغْ
پیامبر	نازل شد	برسان
لَمْ تَفْعَلْ	يَعْصِمُكَ	لَا يَهْدِي
انجام ندهی	نگاه می‌دارد، حفظ می‌کند	هدایت نمی‌کند

نمای درس

آیا دین کسی که حضرت علی علیه السلام را به عنوان امام نمی‌شناسد، کامل است؟ چرا خداوند
حضرت علی علیه السلام و دیگر امامان را به امامت برگزید؟ امامان چه ویژگی‌هایی داشتند، پاسخ
این پرسش‌ها و مطالب بسیار سودمند دیگر را در این درس می‌آموزیم.

سیمای هدایتی آیه

• خشنودی پروردگار

سال دهم هجرت بود و پیامبر ﷺ از آخرین سفر حج خود بازمی‌گشت، گروه ابوهی که تعدادشان را تا صدویست هزار تخمین زده‌اند در حج آن سال شرکت کرده و اینک داشتند همگی از سفر حج برمی‌گشتند. آنان از این که توانسته بودند در کنار امبر ﷺ حج به جای آورند از خوشحالی در پوست خود نمی‌گنجیدند. کاروان بزرگ آرام آرام دشت‌ها و کوهپایه‌ها را درمی‌نوردید تا به سرزمینی به نام «غدیر خم» رسیدند. نیم روز هجدهم ذی‌الحجه بود که ناگهان پیک وحی بر رسول خدا ﷺ نازل شد و آیه‌ای که با هم خواندیم را آورد تا بلافاصله بر مردم تلاوت شود.

پیامبر دستور داد همه توقف کنند. مردم با تعجب به یکدیگر نگاه می‌کردند! مگر چه خبر شده؟ چرا در این روز گرم و در این سرزمین بی‌آب و علف پیامبر ﷺ چند دستوری داده؟

همگان در زیر آفتاب سوزان صحرا فرود آمدند. گرمای خورشید به قدری بود که عده‌ای در سایه شتران خود پناه گرفته بودند تا از تیررس اشعه‌های خورشید در امان بمانند.

با دستور پیامبر ﷺ منبری از چهار شتران برای آن حضرت ساختند، رسول خدا ﷺ بر فراز آن رفته و در ضمن سخنرانی خود فرمودند:

ای مردم! به زودی من از میان شما رخت برمی‌بندم من مسئولم و شما نیز. شما درباره من چه می‌اندیشید؟ جمعیت یکصدا فریاد زدند: از شما فقط خیر و نیکی دیده‌ایم. پیامبر مهربانی پس از جملاتی فرمود:

من دو چیز گران‌بها در میان شما می‌گذارم که یکی از دیگری بزرگ‌تر است و آ کتاب خداست و دیگری که کوچک‌تر است، اهل بیت من هستند.

ای مردم! بر آنان پیشی نگیرید و از آنان عقب نمانید. آن گاه دست علی علیه السلام را در دست

گرفت و آن قدر بالا برد که همگان او را در کنار رسول خدا ﷺ ند و شناختند سپس فرمود:

خداوند مولا (و سرپرست) من و من مولای مؤمنان هستم و بر آنها از خودشان سزاوارترم. ای مردم! هر کس که من مولای اویم ا علی هم مولای اوست. و این جمله را سه بار تکرار کرد و چنین ادامه داد:
پروردگارا! دو تن علی را دوست بدار و دشمنان او را خوار.
خدایا! علی را محور حق قرار ده و سپس فرمود: لازم است حاضران این خبر را به غایبان برسانند.

پس از آن که سخنرانی مهم رسول خدا ﷺ به پایان رسید، دستور داد یمه‌ای برپا کنند و خودش درون آن نشست و از مردم خواست با حضرت علی عَلَيْهِ السَّلَامُ بیعت کنند. سپس از همسرانش و دیگر زنانی که در کاروان بودند خواست تا به عنوان امیرمؤمنان به علی عَلَيْهِ السَّلَامُ سلام کنند.

پس از آنکه مراسم اعلام وفاداری مردم به امیرمؤمنان و بیعت آنان با آن حضرت تمام شد، این آیه که به آن «اکمال» مشهور است نازل شد: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا» (سوره مائده، آیه ۳) امروز دین شما را کامل کردم و نعمتم را بر شما تمام ساختم و آیین اسلام را برایتان برگزیدم.

پس از نزول آیه، پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمود: «اللَّهُ اكْمَلَهُ لَكُمْ» بر تکمیل دین و اتمام نعمت پروردگار و خشنودی خداوند از رسالت من و و بیعت علی عَلَيْهِ السَّلَامُ بعد از من...» (طبرسی، مجمع البیان، ج ۳، ص ۲۴۶؛ امینی، امدیر، ج ۱، ص ۲۳۲).

روایات بسیاری بر نزول این آیه در غدیر خم دلالت دارد. (رک: محمدی، نگین قرآن) عید غدیر یکی از ایاد بزرگ است، چنان که ا ریره (از روایان اهل سنت) در روایتی می‌وید: «هرکس این روز را روزه بگیرد، خداوند ثواب شصت ماه عبادت به او عطا می‌کند». (خطیب بغدادی، تاریخ بغداد، ج ۸، ص ۲۹۰)

واقعه غدیر خم در تاریخ، بزرگ‌ترین سند برتری امام مؤمنان برد گراصحاب بوده است.

درس های آیه

خداوند، قرآن را برای مطالعه دقیق و تدبر در آن نازل کرده است. دقت در آیاتی که خواندیم ما را به نکات زیر رهنمون می‌شود:

۱. همانگونه که انتخاب پیامبران به وسیله خداوند انجام می‌شود، امام نیز به وسیله خداوند انتخاب می‌شود و وظیفه پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آن است که او را به مردم معرفی کند.

۲. معرفی امام به مردم آن قدر مهم است که اگر پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او را به مردم معرفی نکند، گویا وظیفه رسالت و پیامبری را انجام نداده است.

۳. پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وظیفه داشت علاوه بر معرفی حضرت علی عَلِيٌّ به عنوان امام و جانشین خودش، عملاً هم اقدام کرده و از مردم بیعت بگیرد؛ چنانکه پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هم چنین کرد.

۴. پیش از ابلاغ مسئله امامت، روشن بود که عده‌ای ممکن است در برابر پیامبر ایستادگی و مقاومت کنند؛ ولی خداوند پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ را از اقدامات آنان آگاه و او را محافظت کرد.

۵. انکار ولایت و دشمنی با امام علی عَلِيٌّ و دیگر امامان، نوعی کفر است؛ چنانکه خداوند در پایان آیه می‌فرماید «إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ».

رونقی کان دین پیغمبر گرفت از امیرمؤمنان حیدر گرفت
قلب قرآن، قلب پر قرآن اوست «وال من والاه» اندر شأن اوست

عطار نیشابوری

۶. مسئله ولایت در دنباله بحث نبوت است، یک چیز جدای از بحث نبوت نیست. مسئله ولایت در حقیقت تتمه و ذیل و خاتمه بحث نبوت است... اگر ولایت نباشد، نبوت هم ناقص می‌ماند. (مقام معظم رهبری، طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن، ص ۴۰۸)

پرتویی از قرآن ناطق

خطبه ۲

لا يُقَاسُ بِآلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَحَدٌ ... هُمْ أَسَاسُ الدِّينِ وَ عِمَادُ الْيَقِينِ إِلَيْهِمْ يَفِيءُ الْعَالِي وَ بِهِمْ يُلْحَقُ التَّالِي وَ لَهُمْ خَصَائِصُ حَقِّ الْوَلَايَةِ وَ فِيهِمُ الْوَصِيَّةُ وَ الْوَرَاثَةُ.

کسی را نمی‌توان با خاندان پیامبر (یعنی حضرت علی عَلَيْهِ السَّلَامُ و دیگر معصومان) مقایسه کرد... عترت پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اساس دین، و ستون‌های استوار یقین می‌باشند، آنکه شتاب می‌کند، باید به آنان باز گردد، و کسی که عقب می‌ماند، باید به آنان پیوندد. ولایت حق مسلم آل محمد است، و این‌ها وصی و وارث رسول اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هستند.

بعد از آن که اصحاب پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ علیه عثمان شورش کردند و او را کشتند و با امام علی عَلَيْهِ السَّلَامُ بیعت کردند، معاویه و دیگر افراد بنی‌امیه، با این ادعا که آنان هم از اقوام پیامبر هستند، از مردم می‌خواستند که آنان را به عنوان خلیفه انتخاب کنند و از اهل بیت حقیقی به‌ویژه حضرت علی عَلَيْهِ السَّلَامُ پیروی نکنند. (شرح نهج البلاغه، بحرانی، ج ۱، ص ۴۹۴) امام در دومین خطبه‌ای که در نهج البلاغه آمده به این افراد و همه افرادی که در طول تاریخ امامت را انکار می‌کنند، پاسخ گفته و با توجه به ویژگی‌های امامت، ثابت کرده است که هیچ‌کس با امامان معصوم همسان و قابل مقایسه نیست؛ برخی از درس‌های خطبه به شرح زیر است:

۱. کسی حق ندارد، حضرت علی عَلَيْهِ السَّلَامُ و دیگر معصومان را هم‌سنگ و هم‌تراز دیگر اصحاب پیامبر بداند. دلیل این مطلب نیز روشن است. معصومان دارای علم غیب و عصمت هستند و در طول عمرشان هیچ گناهی مرتکب نشده‌اند، ولی دیگر یاران پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فاقد چنین ویژگی‌هایی بودند.

۲. امامت، از پایه‌های اصلی، مهم و از اصول دین به شمار می‌رود. پس اسلام و ایمان کسی که امامت را نپذیرد، ناقص و ناکافی است.

پرتویی از قرآن ناطق

خطبه ۲

۳. همه ما وظیفه داریم همواره در افکار، گفتار و رفتار خودمان پشت سر معصومان حرکت کنیم.
۴. کسانی که از امام پیشی بگیرند و از امام انقلابی تر باشند، همراه هستند؛ برای نمونه در صدر اسلام، عده‌ای به بهانه انقلابی‌گری، به صلح امام حسن علیه السلام اعتراض کردند. امروزه نیز این جریان ادامه دارد.
۵. همانگونه که «از امام جلوتر رفتن» باعث همراهی می‌شود، عقب ماندن از امام معصوم نیز باعث همراهی است.
۶. ولایت، حق اختصاصی و ویژه معصومان است و دیگران، هرچند از یاران بزرگ پیامبر باشند، چنین حقی ندارند.
۷. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به دستور خدا، حضرت علی علیه السلام و دیگر معصومان را به عنوان وصی و جانشین خود انتخاب کرده است.

گفت هر کس را منم مولای او	پس علی مولای او باشد نکو
حیدر از فرمان رب کاینات	شد ولی بر مؤمنین و مؤمنات
هر که او در دین من باشد درست	مهر حیدر در دلش باشد نخست
هر کرا باشم امیر و پیشوا	بعد من باشد امیرش مرتضا
چون مرا دانی نبی از عاقلی	پس بدانی ابن عمم را ولی

عطار نیشابوری

پرتویی از قرآن صاعد

نیایش ۴۷

رَبِّ صَلِّ عَلَيَّ أَطَايِبِ أَهْلِ بَيْتِهِ
الَّذِينَ اخْتَرْتَهُمْ لِأَمْرِكَ، وَجَعَلْتَهُمْ
خَزَنَةَ عِلْمِكَ، وَحَفْظَةَ دِينِكَ، وَ
خُلَفَاءَكَ فِي أَرْضِكَ.

خدایا! بر اهل بیت پاک پیامبر ﷺ درود
فرست؛ افرادی که آنان را برای قیام به امر خود
برگزیده‌ای و گنجینه‌های علم، حافظان دین و
جانشینان تو بر روی زمین هستند.

امام سجاد علیه السلام در بخش‌های فراوانی از صحیفه سجادیه به مباحث امامت اشاره کرده است. در این دعا به برخی از ویژگی‌های امامان معصوم اشاره شده است از جمله:

(۱) امامت، انتخاب الهی

فرقه‌هایی که شیعه نیستند، تصور می‌کنند انتخاب امام به دست مردم است و آنان اجازه دارند به اختیار خودشان امام را انتخاب کنند ولی امام سجاد علیه السلام تأکید کرده است که انتخاب امام تنها به وسیله خدا انجام می‌شود چنانکه فرمود: «اخْتَرْتَهُمْ لِأَمْرِكَ» یعنی تو آنها را برای امر امامت انتخاب کرده‌ای.

(۲) علم غیب

آگاهی کامل از دین، پاسخگویی به همه پرسش‌های مردم و راهبری انسان‌ها در راه سعادت و کمال دنیوی و اخروی، به دانشی متصل به علم بی‌نهایت الهی نیازمند است و تنها معصومان دارای این مقام علمی هستند؛ از این رو امام سجاد علیه السلام اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله را «گنجینه‌های علم الهی» معرفی می‌کند.

کارگاه ترجمه

انواع «ما» در قرآن و راه‌های تشخیص و ترجمه آن

«ما» از واژگان پرکاربرد قرآنی است. این واژه در زبان عرب انواع گوناگونی دارد. تشخیص آن و ترجمه دقیق آیات قرآن از اهمیت خاصی برخوردار است. به دو مورد از آن‌ها که در آیه این درس به کار رفته است اشاره می‌کنیم:

۱. يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ

«ما» به کار رفته در این آیه، در زبان عربی به نام «ما موصوله» شناخته می‌شود و معادل آن در زبان فارسی «آنچه» است؛ بنابراین ترجمه آیه شریفه چنین خواهد بود: ای پیامبر! آنچه از طرف پروردگارت بر تو نازل شده است، اماًلاً (به مردم) برسان.

نمونه دیگر:

«اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ»؛ (سوره انعام، آیه ۱۰۶) آنچه را از جانب پروردگارت به تو وحی می‌شود پیروی کن.

۲. وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ

«ما» به کار رفته در این آیه، نافیه است. کارکرد این گونه از «ما» این است که مفهوم جمله را منفی می‌کند. ترجمه این بخش از آیه از این قرار است: و اگر (ابلاغ) نکنی، رسالت او را انجام نداده‌ای!

نمونه دیگر:

«وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظاً وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ»؛ (سوره انعام، آیه ۱۰۷)

و اگر (بر فرض) خدا می‌خواست، (آنان) شرک نمی‌ورزیدند و تو را بر آنان نگهبان قرار نداده‌ام و تو حمایتگر آن نیستی.

هر سه «ما» به کار رفته در این آیه نافیه است.

حافظ شویم

مرحله اول: خواندن و آماده‌سازی ذهن برای حفظ اولیه

آیات مورد نظر را با توجه به معنای آنها چند بار با صدای متوسط و به شیوه ترتیل از روی قرآن قرائت می‌کنیم تا آنجا که تصویری اجمالی از همه آیات مورد نظر در ذهنمان شکل بگیرد به گونه‌ای که بعد از شنیدن یک کلمه، بتوانیم یک یا دو کلمه بعد از آن را بر زبان آوریم.

مراجعه به ترجمه و تفسیر مختصر آیات مثل «برگزیده تفسیر نمونه» برای آشنایی با معنا و مفاهیم آیات، تأثیر زیادی در آماده‌سازی ذهن برای حفظ دارد.

پرسش و تمرین

واژگان زیر را ترجمه کنید.

الرَّسُولُ	يَلِّغُ	إِنَّ
لَمْ تَفْعَلْ	يَعْصِمُكَ	لَا يَهْدِي

عبارت زیر را ترجمه کنید.

واژگان	وَإِنَّ	لَمْ تَفْعَلْ	فَمَا بَلَّغْتَ	رِسَالَتَهُ
تحت اللفظی				
ترجمه روان				

بر اساس محتوای درس به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

۱. دو چیز گران‌بهایی که پیامبر ﷺ در میان مردم به یادگار گذاشت چه بود؟

۲. بر اساس آیه «اکمال» خشنودی و رضایت پروردگار برای چه چیزی بود؟

۳. چرا هیچ‌کسی حتی سایر اصحاب پیامبر ﷺ قابل مقایسه با امامان علیهم‌السلام نیستند؟

کارخواست

با مراجعه به سوره مبارکه مائده، سومین آیه‌ای که در این سوره ولایت امام علی علیه‌السلام را ثابت می‌کند، ذکر کرده و داستان آن را بیان کنید. (به غیر از آیات تبلیغ و اکمال که در این سوره بحث شد)

